

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta

Ústav bohemistických studií

Bakalářská práce

Sujin M. Kim

Lingvistické hedge v češtině a angličtině
Linguistic Hedges in Czech and English

Praha 2018

vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Zdeněk Starý, CSc.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především vedoucímu práce doc. PhDr. Zdeňkovi Starému, CSc. za jeho ochotu, vstřícnost a inspirativní rady a připomínky, které mi poskytoval při zpracování této práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. května 2018

podpis

Abstrakt

Hedge a *hedgování* jsou důležitým prostředkem naší každodenní komunikace, bez ní by bylo nemožné vyjádřit to, co máme na mysli. V této práci se zabývám dvěma typy *hedgů* v češtině; *propoziční hedge*, které jsou zodpovědné za vágnost v rámci propozičního obsahu výpovědi, a *relační hedge*, které se týkají vágnosti ve vztahu mezi propozičním obsahem a mluvčím. Cílem práce je ukázat, jak hedge interagují s poznáním a jejich důležitost v tom, jak tvoříme a rozumíme významu výpovědi. Bude to provedeno zkoumáním *propozičních hedgů* ve vztahu k teorii relevance a *relačních hedgů* v souvislosti s gramatickou kategorií evidenciálnosti.

Klíčová slova

Hedge, teorie relevance, evidenciálnost, evidenciál, kategorizace, vágnost, komunikační strategie

Abstract

This bachelor's thesis examines two types of hedges; propositional hedges, which are responsible for vagueness in the propositional content of the statement, and relational hedges, which refer to the vagueness in the relation between the propositional content and the speaker. The goal is to show how hedges interact with cognition and its importance in how we form and understand the meaning of an utterance. This has been done by examining propositional hedges in relation to relevance theory and relational hedges in relation to the grammatical category of evidentiality. Hedges and hedging are important means of our everyday communication, one without which it would be impossible to express what we mean.

Keywords

Hedge, relevance theory, evidentiality, evidential, categorization, vagueness, communication strategies

Obsah

Úvod	7
1. <i>Hedgování</i>	8
1.1 Stručná historie	8
1.2 <i>Hedge</i> v češtině	11
1.2.1 <i>Hedge</i> z hlediska vágnosti	11
1.2.2 <i>Hedge</i> z hlediska jistotní modality	12
1.2.3 <i>Hedgování</i> jako pojistkové věty	13
1.2.4 <i>Hedgování</i> ve vztahu k negativní zdvořilosti	15
1.3 Další postup	16
2. <i>Propoziční hedge</i>	18
2.1 Vágnost	18
2.1 Kategorizace	19
2.2 Teorie relevance	20
2.2.1 Princip <i>zúžení</i>	21
2.2.2 Princip <i>rozšíření</i>	23
3. <i>Relační hedge</i>	26
3.1 Evidenciál	26
3.1.1 Nepřímá evidenciálnost	27
3.1.1.1 Hearsay evidenciál	27
3.1.1.2 Quotativní evidenciál	28
3.1.2 Přímá evidenciálnost	29
3.1.2.1 Inferenční evidenciál	30
3.1.2.2 Předpokladový evidenciál	31
4. Závěr a dodatky	33
4.1 Homonyma <i>hedgů</i>	33
4.2 <i>Hedge</i> jako metafora	33
4.3 Stejně lemma, opačné významy	34
4.4 <i>Hedgování</i> uzualizované/konvencionalizované vs. tematizované	34
4.5 Závěr	35
Seznam použitých zkratk	36
Seznam použité literatury	37

Úvod

Jeden z tvůrců humanoidního robota jménem Sofia řekl o svém robotovi, že je „v podstatě živý“¹. Kamery v Sofiiných očích v kombinaci s počítačovými algoritmy jí umožňují vidět a napodobovat obličejovou mimiku a také zpracovávat řeč a hovořit pomocí nástrojů pro rozpoznávání hlasu. V binárním světě, kde máme tendenci myslet, že buď něco je nebo není, bylo pro mě poznání, že je robot „v podstatě živý“, fascinující a zároveň děsivé. Na základě dnešních schopností Sofie jako stroje s nižší kategorií umělé inteligence je toto prohlášení přehnané a pravděpodobně daleko od pravdy. Nicméně, bylo vzrušující sledovat, jak klamavé a matoucí může takové tvrzení být. Podobné konstrukce existují všude v našem každodenním životě, např. *nemrznoucí směs je obecně bezpečná pro spotřebu* nebo další příklad v češtině *písmeno „l“ a „r“ jsou něco jako samohlásky*.

Existuje celá řada jazykových prostředků, jejichž funkcí je modifikovat, resp. upřesňovat platnost nějakého tvrzení tím, že se omezuje či rozšiřuje členství dané entity v dané kategorii. Tyto prostředky nazýváme *hedge*. Pro někoho, kdo studuje cizí jazyk, je *hedge* jeden z nejzajímavějších a nezbytných prostředků nutných pro pochopení jazyka. Proto jsem si vytkla za cíl zjistit, jak se *hedge* v jazyce uplatňují a jak na tento jev nahlíží dnešní kognitivní teorie.

V úvodu práce se budu zabývat pojmem *hedge* obecně a tím, jak je dosud probírán v české lingvistice. Pak se zaměřím na dva typy *hedgů*; jeden, který je zodpovědný za *fuzziness* (vágnost) propozičního obsahu výpovědi, paralelně s teorií relevance, a druhý, který se týká *fuzziness* (vágnosti) ve vztahu mezi propozičním obsahem a mluvčím pomocí teorií evidenciality.

¹ „She is basically alive.“

1. Hedgování

Hedge je anglický termín, jehož cizost je v češtině pocíťována poměrně významně. Navíc v českém jazyce *hedge* dosud nebyly tak významným předmětem zkoumání jako v angličtině. Proto ustálený český ekvivalent neexistuje. Pro lepší orientaci a snazší čitelnost budu používat anglický výraz *hedge*, jeho české odvozeniny (*hedgování*, *hedgovat*) a jejich skloňované, resp. časované podoby. Nevýhodou tohoto termínu je grafická homonymie nominativu singuláru a plurálu: nom. sg. *hedge* [hedž], nom. pl. *hedge* [hedže].

1.1 Stručná historie

Pojem *hedge* zavedl G. Lakoff na počátku sedmdesátých let na základě L. Zadehových konceptů fuzzy² množin a teorie prototypů E. Roschové. Lakoff představil *hedge* ze sémantického hlediska ve vztahu ke kategorizaci, míře členství v kategorii, klasifikaci a pravdivostní hodnotě výroků, které o členství v kategorii vypovídají. *Hedge* popisuje jako „slova, jejichž úkolem je učinit význam mlhavějším nebo méně mlhavým³“, tj. jako „slova, jejichž význam implicitně zahrnuje rozmazanost⁴“ (Lakoff 1973, 471). *Hedge* má schopnost modifikovat hranice kategorie, což ovlivňuje pravdivostní hodnotu výpovědi o členství daného předmětu v kategorii (ibid). Ve větě *tučňák je něco jako pták*, kde *něco jako* funguje jako *hedge* a platnost tvrzení, jehož pravdivost může být bez *hedge* diskutabilní se stane jasně pravdivá. *Hedge* na počátku začal jako primárně sémantický koncept. Později se rozšířil do pragmatiky a začal být používán v různých oblastech lingvistiky a různých typech lingvistického diskurzu. Lakoff ve svém iniciačním článku také naznačuje, že *hedgování* pravděpodobně souvisí s performativy tím, že „*hedge* zřejmě interagují s podmínkami pro zdařilé performativa⁵ (felicity conditions) a pravidly konverzace“⁶ (ibid 490).

B. Fraser zavedl pojem *hedgovaná performativa* (*hedged performatives*), který spočívá ve spojení modálního nebo polomodálního slovesa se slovesem performativním. Takové spojení ovlivňuje ilokuční akt⁷ v performativních větách tím, že ho udělá nepřímým, např.

² Z angl. [příd. jm.] nejasný, rozmazaný, neostrý

³ „words whose job is to make things fuzzier or less fuzzy“

⁴ „words whose meaning implicitly involves fuzziness“

⁵ Podmínky pro zdařilé performativa (existence konvenční procedury, oprávněnost osob užít procedury, správnost a úplnost provedení procedury, apod.) musí být splněny, aby byly performativní akty úspěšné (Austin 2000, 31).

⁶ „obviously hedges interact with felicity conditions for utterances and with rules of conversation“

⁷ Lokuční akt je jakékoli pronesení slov (*on říkal, že...*), ilokuční akt je lokuční akt s performativním významem (*on prohlásil, že...*) a perlokuční akt je provedení akta (*on mě přesvědčil, že...*) (Austin 2000, 106-107).

musím vám zakázat to říkat či *můžu vám slíbit, že nikomu nic neřeknu* (Fraser 1974, 5, 11). V prvním příkladu je performativní sloveso *zakázat* zmírněno použitím *muset*, což zbavuje mluvčího odpovědnosti za jakékoliv nepředvídatelné důsledky vyplývající z jeho zakazování (ibid 7). Ve druhém příkladu naznačuje *moci*, že mluvčí může provést akt slibování, nikoliv skutečný akt slíbeného, což je menší závazek (ibid 11).

Koncem sedmdesátých let P. Brown a S. Levinson upozornili na to, že *hedgování* se aplikuje nejen na propoziční obsah a performativní výpověď, ale také na ilokuční sílu a závazek mluvčího obecně. *Hedge* podle Brownové a Levinsona je výraz, který oslabuje sílu řečového aktu, založeného na Griceových konverzačních maximách (maxima kvantity, maxima kvality, maxima relevance, maxima způsobu)⁸ a strategiích zdvořilosti (např. *upřímně řečeno, abych byl upřímný, nerad to tak říkám, ale ...* které předcházejí kritikám nebo před špatným zprávám) (Grice 1975, 45-46, Brown a Levinson 1987, 171-172). Sociální interakce je úspěšná, jestliže je pozitivní i negativní tvář⁹ všech účastníků chráněna a udržována, čehož lze dosáhnout řadou prostředků včetně *hedgů* (Brown a Levinson 1987, 146). Navíc *hedge* nemusí být verbální, ale i „prozodické“ nebo „kinetické“, jako je zvednuté obočí, zamračení, váhání, intonace nebo důraz, které naznačují postoj mluvčího k tomu, co říká (ibid 172).

Na počátku osmdesátých let E. Prince, J. Frader a C. Bosk rozdělili *hedge* do dvou odlišných kategorií podle toho, co se stává nejasným. Jedna skupina *hedgů* je zodpovědná za nejasnost propozičního obsahu výpovědi a ovlivňuje pravdivost podmínky předkládané výpovědi, tzv. *aproximátory (approximators)*, zatímco druhá skupina koreluje s rozmazaností ve vztahu mezi propozičním obsahem a mluvčím, který slouží jako index závazku mluvčího k pravdivosti vysloveného obsahu tzv. *ochrany (shields)* (Prince et al. 1982, 4). *Aproximátory* jsou typem *hedge*, které byly zkoumány Lakoffem a mohou být dále rozděleny do dvou podkategorií: *adaptérů (adaptors)* - slova, která pozměňují původní významy diskurzu, např. *burský oříšek je v podstatě ořech, ale technicky luštěnina, mandle je zdánlivě ořech, ale ve*

⁸ Kvantitativní *hedge* může být použito k zeslabení stížností nebo požadavků (*Můžete všichni zvednout alespoň pět krabic plus minus?*). Kvalitativní *hedge*, které oslabují závazek mluvčího, mohou zeslabit radu nebo kritiku (*Myslím, že byste to možná mohl přepsat*), zatímco ty, které posilují závazek mluvčího, jsou užitečné pro uskutečňování slibů (*Opravdu slibuji, že...*). Relevantní *hedge* jsou užitečné při nabídkách nebo návrzích (*Pokud jsou dveře zamčené, mám klíč*). *Hedge* maximy způsobu jsou použity k nápravě všech případů, kdy je tvář ohrožena, např. při urážce (*Nejsi moc setrpný, pokud vidíš, co tím myslím*). (Brown a Levinson 1987, 164-171).

⁹ „Tvář“ (face) je veřejný obraz sám sebe. Každý člověk má svou vlastní tvář a ta je utvářena emocionálně. Tvář ovlivňují dva vztahující se elementy, a to negativní tvář a pozitivní tvář. Negativní tvář označuje svobodu jednat, přestože si přeje, aby její činnost neohrozila ostatní, zatímco pozitivní tvář se týká chování být slušný k druhým (Brown a Levinson 1987, 61-62).

skutečnosti semínko peckovice), a *zaokrouhlování* (*rounders* - slova, která poskytují určitý rozsah variací, např. *je mu kolem 60, úroky okolo 15%*). Druhý typ *hedgů*, *ochrana*, neovlivňuje podmínky pravdivosti výpovědi s nimi spojené, ale jeho účinkem je, že mluvčí působí tak, že není zcela a osobně tvrzení oddaný. *Ochrany* také lze rozlišovat do dvou tříd: *pravděpodobnostní ochrany* (*plausibility shields*), které zahrnují něco souvisejícího s pochybnostmi (např. *myslím, že všechno dopadne dobře, snad najde cestu zpět*) a *přiřazené ochrany* (*attribution shields*), které primárně přisuzují danou víru někomu jinému než mluvčímu (např. *podle něj, curlingový kámen je třikrát těžší než bowlingová koule, říkají, že curlingové kameny jsou vyrobeny ze vzácné žuly*).

Další podobné a odlišné pozorování bylo prováděno jinými lingvisty (např. Hübler 1983, Markkanen and Schröder 1992, Hyland 1998, Caffi 1999, 2001, 2007 atd.) a *hedge* byly zkoumány například z hlediska zdvořilosti, interakční pragmatiky či vágnosti jazyka. Byly provedeny i pomocí žánrově specifických výzkumů. V současné lingvistice je *hedge* rozpracován v nejrůznějších oborech a kontextech, a to i pod jinými názvy jako zeslabování, zmírňování, změkčování¹⁰ (Daneš 2000, 85).

Dnes existuje relativně velké množství teoretických a praktických studií, které se zabývají *hedgi*. Existuje přitom obecná shoda, že *hedge* jsou jazykové prostředky používané k označení buď a) „nedostatku úplného závazku vůči pravdivostní hodnotě doprovodné propozice“ kvůli nejasnosti v rámci propozičního obsahu výpovědi, nebo k označení b) „snahy nevyjádřit tento závazek kategoricky“, a to vytvářením nejasnosti ve vztahu mezi propozičním obsahem a mluvčím¹¹ (Hyland 1998, 1). Následující výčet shrnuje všechny příklady *hedgů*, se kterými jsme se setkali výše. Níže je porovnání klasifikačních systémů¹².

¹⁰ attenuation, mitigation, softening

¹¹ „a) a lack of complete commitment to the truth value of an accompanying proposition, or b) a desire not to express that commitment categorically.“

¹² Použitá tabulka je převzata a upravena z *New Approaches to Hedging* (Kaltenböck 2010, 6)

	Členství v kategorii/ Propoziční obsah	Indikace ilokuční síly	Závazek mluvčího	Evidence/ zdroj informací
Lakoff	Hedge			
Fraser		Hedgovaná performativa		
Brown a Levinson	Hedge	Hedge	Hedge	
Prince, Frader, Bosk	Aproximátory (adaptéry, zaokrouhlování)		Pravděpodobnost ochrany	Přiřazené ochrany
	Propoziční hedge	Relační hedge		

Tabulka 1.1 Klasifikace hedge

1.2 Hedge v češtině

Pokud jde o českou lingvistiku, F. Daneš interpretoval pojem *hedge* ve vztahu k epistemické modalitě a pro popis *hedge* používal výraz „zeslabování jistoty tvrzení“ (Daneš 2000, 85). M. Čejka považoval *hedge* za „pragmatické operátory vágnosti“ vzhledem k jejich funkci zmírňování platnosti výpovědi (Čejka 1984, 28). V *Průruční mluvnici češtiny* jsou *hedge* označovány jako „intenzifikační částice“ (Grepl 2008, 338, 359). V práci *Ženy, oheň a nebezpečné věci* od Lakoffa, je *hedge* přeložen jako „pojistky“. M. Hirschová definuje *hedge* jako „typ formulace, který obsah věty nebo ilokuční smysl výpovědi prezentuje nikoli přímočaře jako prostou danost nebo jednoznačný mluvní akt, nýbrž se subjektivním omezením nebo výhradou“ (Hirschová 2017b).

1.2.1 Hedge z hlediska vágnosti

M. Čejka zkoumal *hedge* v souvislosti s nejasností a vágností. Píše, že v přirozených jazycích jsme zvyklí vyjadřovat a také interpretovat větší či menší míru nepřesností, nejistoty, nejasností. Jak můžeme zjistit počet stromů, aby se vytvořil les, nebo kolik centimetrů musí člověk měřit, aby byl považován za vysokého? Jaký je rozdíl mezi rychlou chůzí a během? Takové otázky ukazují, do jaké míry jsou výrazy každodenního jazyka neurčité (Čejka 1984, 27). Pomocí jazykových výrazů vágnosti lze vyjádřit nebo interpretovat stupeň nebo míru vágnosti predikátu (ibid).

Vágnost jazykových výrazů je implikována řadou jazykových prostředků, které působí na sémantické okraje vágních predikátů a upravují je (ibid 28). Čejka je označuje jako pragmatické operátory, které s využitím dalších lexikálních, frazeologických a slovtvorných prostředků navíc mohou zvyšovat nebo snižovat míru vágnosti a upravovat okraje predikátu (ibid).

Např. *hedge*, které naznačují částečnost, jsou *trochu, částečně, poněkud, do jisté míry* atd., a *hedge*, které vyjadřují blízkost k nedosažené horní hranici, jsou *téměř, takřka, prakticky, fakticky* atd. *Hedge*, které ukazují potenciálnost, jsou *popřípadě, eventuálně, možný*, atd. a ty, které přidávají subjektivní dojem, jsou *asi, nemýlím-li se, dejme tomu, vypadá jako co/by* apod. (ibid 31-38). Další příklady Čejkových vágnostních operátorů v češtině jsou uvedeny v následujících kapitolách práce.

1.2.2 *Hedge* z hlediska jistotní modality

F. Daneš zkoumal *hedge* z hlediska jistotní (tj. epistémické) modality, zejména s příklady vyvozenými z modifikace vědeckého diskurzu. Jistotní modalitou se rozumí „míra nebo stupeň jistoty či přesvědčení autora o platnosti nebo pravdivosti nějaké jím podávané výpovědi [neboli] propozice“ (Daneš 2000, 83). Stupeň jistotní modality můžeme „kalibrovat“ různými způsoby, převažující přístup odlišuje mezi plným a neplným přesvědčením mluvčího o pravdivosti dané propozice (ibid).

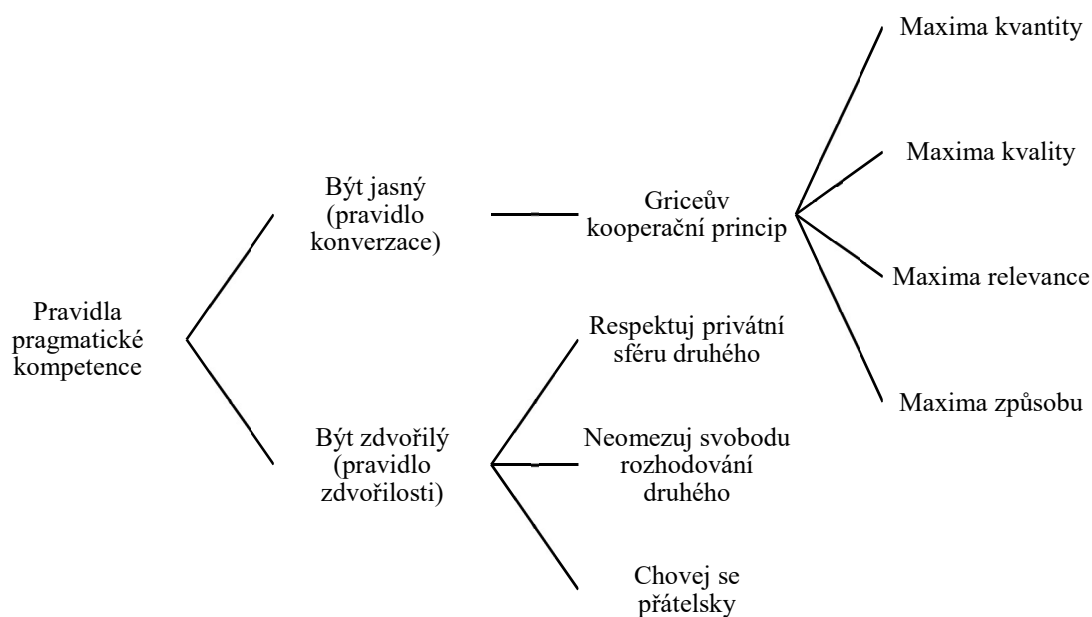
Pro ilustraci uvedl Daneš přehled odstupňovaných modálních výrazů kombinované povahy s adjektivy *pravděpodobný* a *jistý*.

- *Je pravděpodobné, že..., je dosti / velmi / hodně / značně pravděpodobné, že..., je téměř jisté, že... , není zcela jisté, že..., není příliš jisté, že...*
- *Není příliš pravděpodobné, že..., je (jen) málo pravděpodobné, že..., je velmi málo pravděpodobné, že..., je sotva / stěží pravděpodobné, že..., je takřka nepravděpodobné, že..., je nepravděpodobné, že..., je velmi nepravděpodobné, že..., je zcela / rozhodně nepravděpodobné, že...*
- *Je jisté, že..., je rozhodně jisté, že..., je nepochybně jisté, že..., je bez jakékoli pochybnosti jisté, že...*
- *Zdá se tedy, že se můžeme odůvodněně domnívat, že není příliš pravděpodobné, že by snad... (ibid 83-84).*

Epistemická modalita vyjadřuje nejen stupeň jistoty a nejistoty, ale také pragmatické funkce (ibid 86). Na příkladu uvedeném níže se autor nesnaží vyjádřit své přesvědčení o stupni jistoty příliš jednoznačně a kategoricky, bere ohled na to, jak může jeho formulace působit na čtenáře, prezentuje své tvrzení jen jako svůj názor, nikoli jako bezpečný fakt, a formu svého tvrzení tak zeslabuje a říká tak méně, než si myslí (ibid 86). Použitím *hedgů* autor může dosáhnout zeslabující, skromnější, neapodiktickou, subjektivizující formulaci, tedy projevu, který je ohleduplný, zdvořilý a je výrazem skromnosti (ibid 86). B. Havránek typicky užíval v relativně značné míře těch zeslabujících modalizujících výrazů, např. „*Myslím si, že do určité míry by to jistým způsobem mohlo být správné*“ (ibid, 90). Daneš si poznamenal větu jako několikanásobný *hedge* (ibid). Výrazy s adjektivem *jistý, určitý* a obrat *svým způsobem, z jedné strany sice..., avšak z druhé strany* byly pro Havránkův diskurz příznačné (ibid). Použití takového *hedgování* se nachází v dílech jiných členů Pražské školy jako Mathesiových, Trnkových a Mukařovského, např. *myslím, soudím, podle mého mínění, zdá se mi, je možné, že..., snad* apod., ale jen do jisté míry (ibid).

1.2.3 Hedgování jako pojistkové věty

Ačkoli P. Karlík nemluvil v souvislosti se svou teorií pojistkové věty o této větě jako o prostředku *hedgování*, nicméně tyto věty mají podobné funkce a použití. Karlík píše, že jazykové jednání se řídí „určitými pravidly a normami, založenými na znalostech jazyka a na znalostech způsobu jeho užívání“ (Karlík 1995, 49). Pokud tato pravidla porušíme, pak si toho hned všimneme (ibid). Na základě dvou principů pragmatické kompetence od R. Lakoffové (a) „být jasný“ (be clear) a (b) „být zdvořilý“ (be polite) Karlík zkoumá pojistkovou větu, která se snaží neporušovat pravidla pragmatické kompetence (Lakoffová 1973, 297, Karlík 1995, 50). Pravidlo (a) ukazuje v podstatě ke Griceovým konverzačním maximám: maximě kvantity (kde se člověk snaží být tak informativní, jak je potřeba, ale ne více než je požadováno), maximě kvality (kde se člověk snaží říct jen to, co považuje za pravdu, a neříkat nic nepodloženého důkazy), maximě relevance (kde se člověk snaží být relevantní) a maximě způsobu (kde se člověk snaží být jasný, stručný a uspořádaný a nebýt nesrozumitelný a nejednoznačný) (Grice 1975, 45-46). Pravidlo (b), tj. princip zdvořilosti, je založen na třech maximách Lakoffové: „respektuj privátní sféru druhého“ (don't impose), „neomezuj svobodu rozhodování druhého“ (give options) a „chovej se přátelsky“ (make the addressee feel good – be friendly) (cit. podle Karlík 1995, 50).

Tabulka 1.2.3 - Struktura pragmatické kompetence podle R. Lakoffové

Pojistkové věty jsou jazykové výrazy, které se používají jako taktika mluvčích, aby se ochránili před očekávanou kritikou, že nedodržují pravidla pragmatické kompetence, která jsou uvedena výše (ibid 50, resp. tabulka 1.2.3). Z různých jazykových výrazů, které mohou plnit funkci pojistky, se Karlík zaměřuje na věty se spojkou typu *jestliže* (s kondicionálem přítomným), které jsou ve skutečnosti podmínkové věty s funkcí pojistky.

První typ pojistkových vět tvoří větné propozice, které vyjadřují obecná pravidla jazykové komunikace (r) (Karlík 1995, 51). Dodržuje formuli „*jestliže r, tak PERF¹³: x*“, kde vedlejší věty nemodifikují obsah věty hlavní, ale odkazují na doplňitelnou performativní větu, která je však v povrchové struktuře nevyjádřená, např. *Jestliže to ještě nevíte, tak vám oznamuji: Eva se rozvedla. → Jestliže to ještě nevíte, Eva se rozvedla. Jestli se nemýlím, tak vám řeknu: byl jsem tady naposledy právě před rokem. → Jestliže se nemýlím, byl jsem tady naposledy právě před rokem* (ibid, 51-52). Vytvoření podmínkové věty umožňuje mluvčímu dosáhnout ilokučního záměru i v případě, kdy si není jist, zda jeho jazykové jednání neporušuje konverzační maximu kvantity v prvním příkladu a maximu kvality v druhém příkladu (ibid 52). Příklad pojistkových vět, které pracují tak, aby nedocházelo k porušení

¹³ PERF=performativum

maximy způsobu, se vyskytuje ve větě *jestli to tak lze říct, cítil jsem se tam jako ryba na souši* (ibid 53). Povrchová struktura „pojistkového“ souvětí funguje jako pojistka nebo preventivní prostředek, aby mluvčí nemohl být obviněn z toho, že jazykově nejedná v souladu s principy kooperačního jednání (ibid 52).

Druhý typ pojistkových vět vyjadřuje různé předpoklady (p) mluvčího o adresátovi, které představují jednu z relevantních interakčních podmínek pro úspěšné provedení ilokučního aktu. (ibid 55). „Jestliže $p(x)$, tak x “, tj. Jestliže chceš/považuješ za správné/souhlasíš, aby x , tak x (ibid 55). Např. *Jestli chcete, babička vám Janičku pohlídá. Jestli ti to nevádí, tak si zapálím. Jestli dovolíte, budu vám tykat.* Pojistkové věty zde použité jsou prostředkem zdvořilosti, které vycházejí z maxim „respektuj privátní sféru druhého“ a „neomezuj svobodu rozhodování druhého“; lze je uvést spojkou *jestliže* a *kdyby* (ibid 55). Tato podmínková souvětí je možné vysvětlovat jako požadavek mluvčího, aby adresát vybral z nabízených možností nebo se rozhodl sám: platnost x je totiž, jak vyjadřuje podmínkové souvětí, podmíněna právě platností postojů (p) adresáta k realizaci x (ibid 56). Uplatňují se jako indikátor ilokučních funkcí nabídky (*Kdybyste měla, slečno, zájem, ukázal bych vám sbírku motýlů*), návrhu (*Když si to budete přát, můžeme se vidat častěji*), nebo prosba o dovození (*Jestli ti to nebude vadit, tak si vezmu ještě jedno jablko*) (ibid 56).

V třetím typu pojistkových vět jde o to, že podmínková věta vyjadřuje některý z implikátů (I), tj. presupozici nebo předpoklad, propozice r vyjádřené hlavní větou (ibid 56). Jejich logicko-sémantická struktura se může zachytit formulí „jestliže Ir , tak r “, např. *Francouzský král je holohlavý, jestliže vůbec nějaký existuje* (ibid 56-57). Taková konstrukce funguje jako vhodný preventivní prostředek (pojistka) proti potenciálnímu obvinění mluvčího z nerespektování maxim kvality, zejména když mluvčí není schopen převzít závazek, že propozice r adekvátně zasahuje skutečnost (ibid 57).

1.2.4 Hedgování ve vztahu k negativní zdvořilosti

Negativní zdvořilost je založena na respektu mluvčího k tomu, „o čem mluvčí předpokládá, že si to adresát nepřeje – nepřeje si být k ničemu nucen, ani pokud jde o jakoukoli činnost, ani co se týká vyžadování jeho pozornosti“ (Hirschová 2013, 233). Negativní zdvořilost je kompromisem mezi snahou dosáhnout komunikačního cíle a povinností k ničemu adresáta nenutit, což vede ke konvencionalizovanému nepřímému

vyjadřování (ibid 233). Za jeden ze základních prostředků zdvořilostní komunikační strategie *hedgování* se považuje omezování smyslu a zejména ilokuční síly výpovědi (ibid 249).

I když je nelze definovat jako unifikovaný typ věty, *hedge* často fungují jako konstrukce [VF_{mod} VINF_{ilok...}]¹⁴, které zmírňují přímočarost sdělení (Hirschová 2017b). Navíc nepřímá řeč může být uvedena slovesem *cogitandi* (*Myslím/soudím/domnívám se, že je nespolehlivý*), slovesem *timendi* (*Obávám se, že je nespolehlivý/On je, obávám se, nespolehlivý*) a také užitím prostředku vyjadřujícího epistemický postoj (*On je pravděpodobně nespolehlivý*), resp. kombinací těchto prostředků, někdy v kombinaci s adverbium, které lze považovat za „prostředek minimalizační strategie“ (Leech 1983 cit. podle Hirschová 2017b). Rozdíl mezi např. *má pravdu a myslím, že má pravdu*, či *mýlíš se a obávám se, že se mýlíš* nejsou v propoziční sémantice, ale v tom, že druhá výpověď zmírňuje či omezuje kategoričnost tvrzení (Hirschová 2013, 249).

Hirschová také odkazuje na Griceovy konverzační maximy v souvislosti s vyjádřením výhrady. *Hedge* týkající se maximy kvality zahrnují: *pokud vím, podle mých informací, pokud je mi známo, jak mi bylo řečeno* apod. *Hedge* týkající se maximy kvantity zahrnují: *abych to zkrátil, stručně řečeno, nechci vás unavovat detaily, ale...* apod. *Hedge* týkající se maximy relevance jsou např. *snad bude vhodné připomenout, že..., nechci odbíhat od tématu, ale..., abych se vrátil k našemu tématu, mimochodem. Hedge* jako *stručně řečeno, abych se vyjádřil jednoznačně, nejdříve musím uvést, že..., dovolte mi předestlat* jsou druhy respektující maximy způsobu (Hirschová 2013, 233).

1.3. Další postup

Prozkoumali jsme různé oblasti *hedge* od sémantického začátku k jeho pragmatickým aplikacím. Z dosavadních úvah lze odlišit dva případy *hedgování*: první se týká upřesňování míry členství pojmenovaného v kategorii na ose „centrum a periferie“ kategorie a druhý se týká omezování platnosti tvrzení ve vztahu k postoji mluvčího k jeho výpovědi. Pro snadnější orientaci *hedge*, který modifikuje propoziční obsah a tudíž ovlivňuje pravdivostní podmínky tvrzení, budu nazývat *hedge propoziční*. Při popisu *propozičních hedgů* využijeme inspirace teorií relevance. *Relačním hedgem* pak budu nazývat *hedge*, který neovlivňuje pravdivostní

¹⁴ VF = verbum finitum (slovesný tvar určitý), mod = modální, VINF = verbum infinitum (slovesný tvar neurčitý), ilok = ilokuční

podmínky tvrzení, ale modifikuje/stanovuje míru závazku mluvčího k pravdivosti tohoto tvrzení. *Relační hedge* se týkají vágnosti vztahu mezi propozičním obsahem výpovědi a mluvčím. Při jeho popisu budeme vyházet z analýzy kategorie evidenciálu.

2. Propoziční hedge

Propoziční hedge mluvčímu umožňuje vyjádřit stupeň/míru členství elementu v kategorii, upřesňuje místo daného objektu na ose „centrum – periférie“ (např. *je to pták par excellence, je dobrým příkladem ptáka, v širokém slova smyslu je pták*). Výrazy přirozeného jazyka mají nejasné hranice, tj. *fuzzy okraje*¹⁵, kde výpovědi často nejsou ani pravdivé, ani nepravdivé, ale spíše se přiklání k pravdě a nepravdě do určité míry, nebo jsou pravdivé v určitých ohledech a nepravdivé v jiných ohledech (Lakoff 1973, 458). Platnost tvrzení lze blíže určit, resp. omezit užitím *propozičních hedgových* prostředků. Ty signalizují nejistotu v propozičním obsahu tím, že označují neprototypičnost v rámci dané kategorie. Např. ve větách *v širokém slova smyslu je tučňák pták, i když nelétá, a netopýr v širokém smyslu je pták, protože létá, hedge* uvádí tato dvě zvířata jako neprototypické ptáky. Je zajímavé podotknout, že můžeme v obou případech vytvořit věrohodné tvrzení bez ohledu na pravdivostní hodnotu tvrzení. V některých případech však může prototypický *hedge* ukazovat větší jistotu příslušnosti v kategorii umístěním co nejbližší do centra kategorie, např. *červenka je pták par excellence, či kanár je dobrým příkladem ptáka*.

2.1 Vágnost

Pokud jde o vágnost ve smyslu centra a periférie, Pražský lingvistický kroužek, zvl. J. Neustupný a F. Daneš, se zaměřil na vztah mezi centrem a periférií ve struktuře gramatických jednotek již v 60. letech. Podle Daneše, „...třídy (a podtřídy) prvků by neměly být považovány za ‚krabice‘ s jasnými hranicemi, ale za formace s kompaktním jádrem (centrum) a s postupným přechodem do difuzní periférie, která opět postupně prochází (infiltruje) do periferní oblasti další kategorie.“¹⁶ (Daneš 1966, 11).

„Příčina vágnosti spočívá ve skutečnosti, že ne všechny prvky třídy lze charakterizovat všemi znaky třídy a že některé prvky mohou být charakterizovány znaky jiných tříd.“¹⁷ (Neustupný 1966, 45). V tom případě prvky, které mají všechny vlastnosti dané třídy,

¹⁵ „fuzzy edge“

¹⁶ „... the classes (and sub-classes) of elements should be not be regarded as ‚boxes‘ with clear-cut boundaries but as formations with a compact core (centre) and with a gradual transition into a diffuse periphery which, again, gradually passes (infiltrates) into the peripheral domain of the next category.“

¹⁷ „The cause of vagueness lies in the fact that not all elements of a class can be characterized by all features of the class and that some elements may be characterized by the features of other classes.“

budou v centru, a ty, které jsou méně charakterizovány, ale stále patří do dané třídy, budou v periferní oblasti. Prvky, které nejsou jasné, zda patří do dané nebo opačné třídy, budou hraniční prvky (ibid 46).

2.1 Kategorizace

Obečně máme tendenci vnímat některé ptáky víc jako typické představitele druhu ptáků než ty druhé. Červenky nebo vrabce považujeme za typické ptáky, kachny a krocany za méně typické a tučňáky a pštrosy za ještě méně typické. Netopýři nejsou technicky vzato ptáci, ale mohou být zaměňováni za ptáky, protože mají křídla a létají. Na základě výzkumu E. Roschové můžeme odvodit, že členství v kategorii není pouze otázkou ano nebo ne, ale spíše záležitostí stupně (Rosch 1978, 39). Červenky jsou hlavní představitelé kategorie ptáků, zatímco kachny a tučňáci jsou vnímáni jako periferní členové, i když jsou vlastně všichni ptáci (Lakoff 1973, 460). V následujících příkladech míra pravdivosti tvrzení odpovídá stupni členství v kategorii, tj. umístění elementu na ose „centrum – periférie“.

- (L1). a. *Červenka je pták.* (pravdivé)
- b. *Kuře je pták.* (méně pravdivé než a)
- c. *Tučňák je pták.* (méně pravdivé než b)
- d. *Netopýr je pták.* (nepravdivé nebo alespoň velmi daleko od pravdy)
- e. *Kráva je pták.* (absolutně nepravdivé) (ibid 460).

„Neomezená“ platnost tvrzení splývá s centrálním umístěním denotované předmětu v dané kategorii (L1 a). V následujících příkladech se připojením *hedge* změní pravdivostní hodnota výpovědi. *Hedge* činí platnost tvrzení pravdivější nebo nepravdivější. Hodnoty, které jsou pravdivé (L1 a) nebo téměř pravdivé, se stanou nepravdivými (L2 a). Současně se rovnoměrně zvyšují hodnoty pravdivosti v dolním až středním rozsahu stupnice pravdivosti (L2 b, c, d), přičemž zůstávají stejně nízké stupně pravdivosti (L2 e). Pomocí *hedgů* jsou některá zvířata zakotvena blíže k periférii než k centru.

- (L2) a. *Červenka je něco jako pták.* (nepravdivé - je to pták)
- b. *Kuře je něco jako pták.* (pravdivé nebo velmi blízko k pravdě)
- c. *Tučňák je něco jako pták.* (pravdivé nebo blízké pravdě)

d. *Netopýr je něco jako pták.* (stále docela nepravdivé)

e. *Kráva je něco jako pták.* (nepravdivé) (ibid 471).

„Význam slova není určen množinou logických vlastností, ale je určen mentálním modelem věci, ke kterému se používané slovo odkazuje¹⁸“ (Sperber a Wilson 1995, 91). Důležité je poznamenat význam kategorizace. Pokaždé, když něco vnímáme, učíme se nebo děláme jakoukoliv kognitivní činnost, využíváme kategorií (Lakoff 1990, 6). A pokaždé, když vytvoříme nebo rozumíme nějaké výpovědi, používáme nespočetné množství kategorií: „kategorie zvuků řeči, slov, frází a větných členů, jakož i koncepční kategorie¹⁹“ (ibid 6). Pochopení toho, jak kategorizujeme, má zásadní význam pro pochopení toho, jak myslíme a jak fungujeme, a proto je zásadní co nás dělá člověkem. (ibid 6). A navíc, máme štěstí, protože jak navrhuje Rosch, „vnímaný svět přichází [nám] jako strukturovaná informace namísto svévolných nebo nepředvídatelných atributů²⁰“ (Rosch 1978, 2).

2.2 Teorie relevance

Existují dva modely komunikace (Sperber a Wilson 1995, 2). První, tradiční způsob, se nazývá *kódový model* a chápe komunikaci jako posloupnost těchto kroků: vytvoření zprávy mluvčím – zakódování zprávy mluvčím – přenos zprávy k příjemci – dekodování zprávy příjemcem. Druhý, novější model komunikace, se nazývá *inferenční model* a počítá s tím, že posluchač není jen pasivním recipientem zprávy, ale aktivním hráčem při jejím vytváření. Podle Sperbera a Wilsona je jazykové kódování a dekodování skutečně zapojeno do komunikace, ale význam výpovědi nedokáže plně zakódovat to, co si mluvčí myslí: to vede k tomu, že adresát odvodí, tj. inferuje, myšlenky mluvčího. Výstup dekodování adresát zpracovává jako důkaz o tom, co chce říct mluvčí (ibid 27).

Podle Sperbera a Wilsona existují dva principy relevance. Pro nás je relevantní první z těchto principů (druhý se týká ostenzivní komunikace): „Lidské kognice má tendenci být zaměřena na maximalizaci relevance²¹“ (ibid 260). *Hedgovaná* tvrzení často nejsou doslovná ani přímočará a vyžadují od posluchače, aby zjistil, co je relevantní zpracovat a rozhoduje se,

¹⁸ „The meaning of a word is determined not by a set of logical properties, but by a mental model of the thing the word is used to refer to.“

¹⁹ „categories of speech sounds, of words, of phrases and clauses, as well as conceptual categories“

²⁰ „The perceived world comes [to us] as structured information rather than arbitrary or unpredictable attributes.“

²¹ „Human cognition tends to be geared to the maximisation of relevance.“

jak optimálně pochopit tvrzení (ibid 233). Princip relevance nám pomáhá rozšiřovat koncepční hranice, což je zásadní, když se snažíme pochopit výpověď, která je neobvyklá nebo nedoslovná (Sperber a Wilson 1995, 233).

Teorie relevance vychází z Griceova kooperativního principu a konverzačních maxim, které popisují, jak výpovědi automaticky vytvářejí očekávání, ze kterých příjemce vyvozuje mluvčím intendovaný, míněný význam. Podle Sperbera a Wilsona výpovědi vytvářejí očekávání o relevanci, protože jsou přirozené pro lidské poznání, aby se to tak dělo (Wilson a Sperber 2004, 608). Navíc očekávání relevance vyvolávané výpovědí mluvčího nasměřují adresáta k významu, který mluvčí míní (ibid 607). Teorie relevance je pro nás závažná, relevantní, protože *hedge* funguje jako prostředek, který posluchače navádí k pochopení intence, úmyslu mluvčího.

Jak jsme uvedli výše, na *hedgování* se lze dívat jako na upřesňování míry členství pojmenovaného objektu, elementu v kategorii. Zatímco kognitivní sémantika nám vysvětlí, že sémantický význam je nejlépe reprezentován prototypy definovanými prototypickými podmínkami, které specifikují, zda je předmět ukotven na periférii nebo v centru prototypu. Při *hedgování* se platnost tvrzení opírá i o v širokém slova smyslu kontextualizaci sdělení, resp. o specifikaci podmínek užití. Na základě toho posluchač interpretuje, co mluvčí zamýšlí, a v tomto smyslu dochází k přiměřenému propojení mezi objektem, kognitivním prototypem a jazykovým vyjádřením (Fetzer 2010, 52). *Hedge* signalizuje, jaký má mluvčí záměr, resp. že pojmenované lze považovat za prototypovějšího představitele nebo méně prototypového představitele kategorie (ibid).

2.2.1 Princip zúžení

Hedge přidává výpovědi více preciznosti nebo rozmazanosti, která je realizována ve spektru principem *zúžení*²² (např. *par excellence*, *typicky*, *kvintesenčně*) nebo *rozšiřováním*²³ (např. *něco jako*, *hotový*, *v podstatě*) sdělovaného, případně kódovaného obsahu. Větší přesnosti kategorie může být dosaženo pomocí principu *zúžení*, jímž je „slovo používáno k vyjádření specifičtějšího smyslu než je kódovaný, což vede k omezení jazykově specifikované

²² narrowing

²³ broadening

denotace²⁴“ (Wilson 2004, 344). Jedná se o proces, který se zaměřuje na konkrétní položku a posiluje koncept, který mluvčí kóduje (Carston 2002, 324). Cílem *zúžení* je zvýraznit méně částí denotace jazykovým pojmenováním (Wilson 2004, 344). *Hedge* v procesu *zúžení* tak zaměří posluchače na entity, které jsou blíže k centru dané kategorie.

Červenka je pták par excellence.

Koncept zakódovaný v pojmu *pták* je velmi obecný, ale *hedge par excellence* zužuje pojetí ptáků na ty, kteří se nacházejí v samém centru kategorie, totiž na ty, na které každý okamžitě pomyslí, když se vysloví slovo *pták*. *Par excellence* je podle definice příklad, který je lepší než všechny ostatní stejného druhu a používá se k zdůraznění nejdokonalejšího nebo nejtypičtějšího příkladu, a proto věta (a) je pravdivá, zatímco (b) není pravdivá. Jiné podobné *hedge*, např. *více x než cokoli jiného, typické, skutečné, pravé, hlavně, naprosto, je to dobrý příklad x* nejen vyžaduje vysoký stupeň členství v kategorii, ale také restrukturalizuje kategorii, aby zahrnovala pouze ty, které jsou v jejím centru.

(a) *Červenka je pták par excellence.* (pravdivé)

(b) *Kuře je pták par excellence.* (nepravdivé)

(c) *Červenka je dobrý příklad ptáka.* (pravdivé)

(d) *Krocán je dobrý příklad ptáka.* (nepravdivé)

(e) *Červenka je typický pták.* (pravdivé)

(f) *Jestřáb je typický pták.* (nepravdivé)

Zatímco potvrzení (c) je pravdivé, (d) je nepravdivé, protože jsou jiné členy v kategorii, které jsou blíže k prototypu reprezentujícímu ptáky. Totéž platí i pro (e) a (f).

Na druhé straně, *hedge* jako v *pravém/plném/vlastním/úzkém/užším smyslu slova, popravdě/vpravdě/správně(ji)/přesně(ji)/speciálně(ji)/přísně/vpravdě/ řečeno* nevyžadují vysoký stupeň členství, i když využívají principu *zúžení* a přidávají výpovědi více preciznosti.

(g) *Červenka je v přesném slova smyslu pták.* (nepravdivé)

(h) *Kivi je v přesném slova smyslu pták.* (pravdivé)

(i) *Řepa je v přesném slova smyslu pták.* (nepravdivé)

²⁴ „... a word (that) is used to convey a more specific sense than the encoded one, result in a restriction of the linguistically-specified denotation.“

Hedge v přesném slova smyslu „vyčleňuje neprototypické případy, které se obvykle do dané kategorie započítávají²⁵“ (Lakoff a Johnson 2014, 140). To ověřuje členství členů na periferii jako v (h), ale tvrzení platnosti se stane nepravdivé pro členy v centru (g). Nicméně, kategorizace není náhodný proces a subjekt podléhající *hedgi* musí být „nad určitými prahovými hodnotami²⁶“ (Lakoff 1973, 477), což lze vidět v nepravdivosti příkladu (i). *Zuzující hedge* upřesní kategorii odstraněním rozmazanosti její hranice, a to tak, že vyžaduje „přísné“ použití definičních rysů kategorie i pro její necentrální členy (Taylor 2003, 80).

2.2.2 Princip rozšíření

Rozmazanost může být zvětšena užitím principu *rozšíření* nebo „volným užitím“ kódovaného obsahu, kde se slovo používá k vyjádření obecnějšího smyslu a zahrnuje aproximaci, případně metaforický přenos. Princip *rozšíření* rozšiřuje jazykově vymezené označení a umožňuje flexibilní interpretaci kódovaného významu, což vede k širší interpretaci (Wilson 2004, 344, Sperber a Wilson 1986, 266). Do této kategorie spadá více *hedgů* než do principu *zúžení*, což implikuje, že je snadnější „pravdivost roztahovat“ než ji omezovat. Patří sem prostředky, které znamenají částečnost (*do jisté míry, polo-, poněkud*), blízkost k nedosažené horní hranici (*takřka, skoro, fakticky*), podobnost (*hotový, úplně jako, skutečný, x je možno chápat/pokládat/považovat za y*) (Čejka 1984, 33-35). Tyto *hedge* využívají volné užití dané konceptu (pojmu) tím, že signalizují adresátovi, aby rozšířil použití daného slova.

V češtině písmeno „l“ a „r“ jsou něco jako samohlásky.

V tomto příkladu je pojem *samohlásky* rozšířen. Hlávky *l* a *r* v základě mají schopnost plnit funkci jádra slabiky (např. *vlk, mlha, prst, krk*), kterou obvykle plní samohláska. V tomto smyslu jsou jakýmsi pseudo-samohláskami. Striktně definovaný pojem samohláska je použit k tomu, aby naznačil, že *l* a *r* slouží stejnému účelu jako samohláska. V češtině existují ještě další pseudo-samohlásky, totiž *m, s* (*sedm, osm, pst*). Mají totiž schopnost být jádrem slabiky, na rozdíl od *r* a *l* jsou ale pravděpodobně umístěny více na periferii kategorie „vokál“ kvůli jeho vzácnému a řídkému výskytu.

Speciálním případem uplatnění principu *rozšíření* je *přibližování*. Je to situace, kdy „slovo s relativně striktním významem je rozšířeno na okrajové případy, které striktně řečeno

²⁵ „This picks out the nonprototypical cases that ordinarily fall within the category.“

²⁶ „above certain threshold values“

spadají mimo jeho jazykově vymezené označení²⁷“ (Wilson a Sperber 2012, 274). Používá se v případech, kdy je skutečnou hodnotu obtížné najít nebo ji není nutno vyjádřit. Prostředky vyjádření přibližování jsou např. *přibližně, tak, takový, kolem, okolo, tak nějak, řekněme, asi, cirka* apod. (Čejka 1984, 31).

Vydělá kolem 30,000 Kč.

Ve většině neformálních situací bude člověk, který vydělává např. 29,050 Kč nebo 32,050 Kč, náchylný říct, že jeho výdělek je cirka 30,000 Kč. Toto číslo může být zamýšleno a chápáno jak doslova, tak přibližně jako číslo kolem 30,000. Přesná částka nemusí být uvedena z různých důvodů: mluvčí přesnou částku neví, nebo tu informaci nepovažuje za relevantní pro daný komunikační cíl (Sperber and Wilson 1995, 233). Přibližování je velmi užitečné při zaokrouhlování matematických hodnot (*Praha je cirka 200 km od Brna*) a při popisu těžko definovatelných pojmů (*Zeměkoule je řekněme kulatá, bramborový škrob je téměř bez chuti*).

Podle teorie relevance je metaforické použití jazyka dalším druhem „volnosti užití“ jazykových prostředků, kde interpretace závisí na nedoslovném chápání výpovědi. (Sperber a Wilson 237). Ve větě *ten nuž tak nějak trhá chleba*²⁸ *hedge tak nějak* signalizuje, že slovo, které je modifikováno (trhá) nechá metaforickou interpretaci (že nuž je tupý) na adresátovi (Brown a Levinson 1987, 117).

*Esther Williamsová*²⁹ *je úplná ryba.* (Lakoff 1973, 473)

V tomto příkladu se koncept *ryba* rozšiřuje tak, aby neoznačoval pouze rybu, ale také člověka, který má jeden z atributů ryby, což je v tomto případě schopnost dobře plavat. *Hedge* jako *úplná* signalizuje metaforičnost vyjádření: tak jsme schopni pochopit, že Esther Williamsová nemá fyzickou podobu ryby, ale má charakteristickou vlastnost ryb. Plyne z toho také závěr, že výpověď, která by byla absolutně nepravdivá bez použití *hedge* (*Esther Williamsová je ryba*) se přemění ve výpověď pravdivější. Podle D. Bolingera *hedge úplná* upozorňuje na „metaforické“ vlastnosti (Lakoff 1973, 197-198). Další příklady jsou např. *jeho argumenty jsem úplně rozmetal, v poslední době jsem úplně na dně, na společenském žebříčku je úplně dole, inflace úplně zničila dolar* (Lakoff a Johnson 2014, 16, 27, 28, 47).

²⁷ „Approximation is a variety of broadening where a word with a relatively strict sense is extended to a penumbra of cases that strictly speaking fall outside its linguistically-specified denotation.“

²⁸ „That knife sort of chews bread“

²⁹ Americká plavkyně

Volně řečeno, netopýr je pták, protože má křídla a létá.

Hedge volně řečeno rozšiřuje kategorii tím, že přijímá do kategorie ptáka i předmět, který by nebyl obvykle za člena kategorie „pták“ považován, protože mu chybí centrální vlastnosti; spojení s touto kategorií je na základě dostatečného množství společných atributů, které pro jisté účely má smysl považovat za členy dané kategorie (Lakoff a Johnson 2014, 140, Taylor 2003, 81). Netopýr může být považován za ptáka, protože má křídla a létá. *Hedge* změni platnost tvrzení, které by bylo normálně považováno za nepravdivé, v tvrzení, které pravdivé nebo alespoň částečně pravdivé je (ibid 81). Navíc, když mluvčí poskytne věrohodné odůvodnění (což je v daném příkladu učiněno poslední klauzí), tvrzení je více uvěřitelné a pravdivější. České prostředky rozšíření okraje kategorie tohoto typu uvádí Čejka;

vlastně, v zásadě, v podstatě, principiálně, v jistém (slova) smyslu, v širokém /širším (slova) smyslu, nepřesně řečeno/vzato, přibližně řečeno/vzato, čistě technicky (řečeno), bez ohledu/nehledě na podrobnosti/details, mutatis mutandis, jistým způsobem, za jistých podmínek, v hrubých rysech, zhruba (odhadnuto/vzato/řečeno), úhrnem, vcelku/celkem/celkově (vzato/řečeno), víceméně, poměrně, fakticky (hovor.) takový (jsou taková milí) jinak (jinak jsou prima) docela (Čejka 1984, 35).

Hranice kategorií jsou neostré, fuzzy a flexibilní. Rozšíření a zúžení umožňuje interpretaci tvrzení v závislosti na kontextu (Sperber & Wilson 1986, 268). Význam slov je tak často pragmaticky pozměňován a doladěn kontextem, který vede k posunu, modifikaci lexikálně zakódovaného významu. (Wilson & Carston 2007, 1). *Hedge* jako prostředky rozšíření a zúžení vedou posluchače k optimálnímu zpracování řeči, aby sdělení interpretoval co nejlíže tomu, jak bylo zamýšleno. „Tyto různé modifikátory nám umožňují zařazovat předměty, události a zkušenosti do velkého množství různých kategorií za různými účely, např. dělat praktická rozlišení dostatečně citlivým způsobem, otevírat nové perspektivy a nacházet smysl zdánlivě disparátních jevů³⁰“ (Lakoff a Johnson 2014, 140).

Hedge odhalují, že kategorie a pojmy vyplývající z našich zkušeností jsou spíše otevřené, než pevně definované (ibid 141). *Hedge* jsou „systémové prostředky pro další (do)definování pojmu a pro změnu okruhu jeho použitelnosti³¹“ (ibid).

³⁰ „These various hedges allow us to place objects, events, and experiences under a wide variety of categories for various purposes, e.g., to draw practical distinctions in sensible ways, to provide new perspectives, and to make sense of apparently disparate phenomena.“

³¹ „... systematic devices for further defining a concept and for changing its range of applicability.“

3. *Relační hedge*

Relační hedge jsou ty, které mění vztah mezi výpovědí a mluvčím tak, že implikují míru nejistoty mluvčího nebo snížení závaznosti tvrzení pro mluvčího. Tyto *hedge* neovlivňují pravdivostní podmínky výpovědi, ale signalizují vztah mluvčího k platnosti tvrzení, tedy toho, do jaké míry je mluvčí tvrzením vázán (Prince et al. 1983, 11). Použitím *relačních hedgů* mluvčí může snížit „stupeň své odpovědnosti“ za obsah sdělení (Hübler 1983, 18 cit. podle Hyland 1998, 2).

Evidenciálnost je kódování zdroje informací, z něhož vychází tvrzení. Jedná se o označení zdroje informací, které uvádí mluvčí. Jazyky zpravidla mají nějaký způsob odkazu na zdroj informací, ať jsou to prostředky gramatické, lexikální nebo jsou to syntaktické konstrukce (Aikhenvald 2009, 1-10). Konstrukce evidenciálu vyjadřuje sílu závazku mluvčího k výpovědi z hlediska dostupného důkazu (Crystal 2003, 169). Proto může být pro studium *relačních hedgů* inspirativní podívat se na gramatickou kategorii evidenciálu.

3.1 Evidenciál

Pojem gramatické kategorie zavedl R. Jakobson ve své práci *Shifters, Verbal Categories, and the Russian Verb* (Jakobson 1957). Nejprve zavádí pojem „shifter“, a to na základě odlišení mezi zprávou (M) a kódem (C). Tyto dva faktory se mohou kombinovat čtverým způsobem: M/M (zpráva odkazující na zprávu, např. nepřímá řeč), C/C (kód odkazující na kód, vlastní jména), M/C (zpráva odkazující na kód, např. metajazyk) a C/M (kód odkazující na zprávu, např. osobní zájmena, časová adverbia) (Jakobson 1957, 1-3). Znaky, které odpovídají kombinaci C/M, pak nazývá „shifters“: jedná se o znaky, jejichž „obecný význam nelze definovat bez odkazu na zprávu“ (ibid 2). V terminologii Peirceově terminologii může být *shifter* označován také jako indexový symbol, protože kombinuje jak symbolické, tak indexové funkce³² (ibid 2).

Jakobson se v citované práci zaměřuje na gramatické kategorie slovesa. Proto odlišuje mezi událostí (E) a jejími participanty (P). Události jsou dvojího typu, totiž události, o nichž mluvčí vypovídá (Eⁿ, narrated event) a mluvní události (E^s, speech event). Participanty události, o které se vypovídá, (vyprávěná událost) označuje jako Pⁿ a participanty mluvní

³² Podle C. Peirce je symbol spojen s reprezentovaným objektem běžným pravidlem, zatímco index je v existenciálním vztahu s objektem, který reprezentuje (Peirce 1998, 5).

události pak P^s . (ibid 3). Evidenciál zohledňuje tři události – vyprávěnou událost E^n), mluvní událost (E^s) a vyprávěnou mluvní událost (E^{ns}), což je „údajný zdroj informací o vyprávěné události“ (ibid 4). Pro analýzu užití *relačních hedgů* použijeme Jakobsonem zavedené symboliky.

3.1.1 Nepřímá evidenciálnost

$P^s \neq P^n$ je případ *nepřímého evidenciálu*³³, kde mluvčí odkazuje na informace získané od někoho jiného, ať již s uvedením přesného zdroje zprávy nebo bez něj (Aikhenvald 2009, 177). Mluvčí se fakticky distancuje od tvrzení upozorněním, že on není autorem tvrzení a tvrzení není výsledkem jeho pozorování. Mezi *nepřímé evidenciály* patří informace bez uvedení zdroje, tzv. *hearsay* (doslech, zaslechnutí) a informace s uvedeným zdrojem, tzv. *quotativ evidenciál*³⁴ (citování) (ibid 25). *Hedge* odpovídající nepřímému evidenciálu, *hedguje* závazek mluvčího k výpovědi tím, že mluvčí není pozorovatelem vyprávěné události, o které hovoří. Závazek k pravdivosti tvrzení je tak přičítán někomu jinému než mluvčímu (Prince et al. 1982, 11).

3.1.1.1 Hearsay evidenciál

V případě *hearsay* autor tvrzení není identifikován; jen je zdůrazněno, že autor tvrzení není shodný s mluvčím. *Hearsay evidenciál* je tvrzení založené na informacích z *druhé ruky*. Když mluvčí nechce být zodpovědný za pravdivost výpovědi, vytvoří vzdálenost mezi sebou a projevem pomocí *hedge*. Jazykovými prostředky k vyjádření tohoto významu v češtině jsou například: *prý, údajně, domněle, říká se, že..., někde jsem četl, že..., zdánlivý, zjevný* apod.

Říká se, že krávy mají mezi sebou nejlepší kamarády, a pokud jsou rozdělené, žijí ve velkém stresu.

Prý vůně čerstvě posečené trávy je vlastně tíšňové volání rostliny.

Hearsay může být efektivním způsobem, jak sdělovat informace, když si mluvčí nemůže vzpomenout na zdroj informace, nebo pokud existuje důvod k zadržení zdroje informací. Na druhou stranu, společenské vnímání hearsay je předpojaté v tom smyslu, že platnost prohlášení

³³ Reported evidential

³⁴ Quotative evidential

bývá přijímána s rezervou nebo pochybností, pokud není zcela odmítnuta jako klepy nebo fámy, bez ohledu na pravdivost výpovědi. To je způsobeno povahou hearsay, kde se obsah stává nespolehlivý, protože existuje šance na zkreslení nebo nesprávné pochopení. *Hedge* tohoto typu tak signalizují „podtóny nespolehlivé informace³⁵“ (ibid 33).

3.1.1.2 Quotativní evidenciál

V případě *quotativního evidenciálu* jde o jednoznačnou identifikaci autora tvrzení, který není shodný s mluvčím a kterému mluvčí připisuje roli zdroje výpovědi. Zatímco mluvčí není autor tvrzení, je odhalen ten, kdo autorem tvrzení je. *Quotativní evidenciál* přesně určuje, kdo poskytl informaci a je zdrojem tvrzení (Aikhenvald 2009, 25). *Hedge* např. *podle názoru toho a toho, podle toho*, apod. označuje informace získané od konkrétní osoby, která však není mluvčím.

Podle mého suseda, dinosauři nikdy neexistovali.

V novinách jsem četl, že brzy začnou stavět nový most.

Zjištěním, že mluvčí výpovědi a autor výpovědi nejsou shodní, si mluvčí vytvoří vzdálenost od výpovědi a zbavuje se odpovědnosti za případné negativní zpětné reakce na obsah sdělení.

Nepřímý evidenciál může „rozvíjet epistemické rozšíření nespolehlivých informací, jako prostředku k ‚přesunutí‘ odpovědnosti za informace na jiný zdroj,³⁶“ který P^s neověřuje (ibid 193). Následující prostředky lze použít k vyjádření cizího mínění v češtině, kterých může být použito v obou hearsay a quotativním evidenciálu v závislosti na konstrukci, jíž jsou součástí.

- a. slovesa s významem „předávání informací“: *říkat, povídat, vykládat, šeptat, šuškat, psát*
- b. slovesa s významem „získávání informace“: *slyšet, doslechnout se, dozvědět se, proslýchat se, číst, zjistit*
- c. větná adverbia a částice: *prý, že prý, údajně, domněle, snad, nejspíš. že, jako, že jako*

³⁵ „overtones of unreliable information“

³⁶ „develop an epistemic extension of unreliable information, as a means of ‚shifting‘ responsibility for the information to some other source“

d. modální sloveso *mít: má být...* (Grepl 2017).

Uvedená slovesa v příkladech a) můžou být anonymní - hearsay, když jsou vyjádřena bez subjektu (*říkají, že...*), nebo autorizována - quotativní, když je subjekt vyjádřen (*x říkal, že...*). Vyjádření slovesa ve 3. os.pl. (*v televizi říkali, že...*) a použití parentetické věty s *jak* (*jak hlásili v rozhlase, ...*) také uvede zdroje informace. Slovesa v příkladech b) také můžou být anonymní (*slyšela jsem, že*), nebo autorizována, když jsou vyjadřována s předložkou s lokálním významem (*v rádiu/v novinách jsem se dozvěděla, že...*) (Grepl 2017).

V obou případech kde P^s se nerovná P^n , E^{ns} se nerovná E^s , to znamená *nepřímou evidenciálnost*. Jazykové prostředky *hedge* pro oba případy, $P^s \neq P^n$ a $E^s \neq E^n$, jsou stejné. $P^s \neq P^n$ poukazuje na to, že mluvčí se ve své výpovědi opírá o vědomosti, přesvědčení nebo názory, které získal od někoho jiného. Pravdivost, případně důvěra v pravdivost předložené výpovědi je tak přisuzována někomu jinému, zdroj tvrzení je přitom buď výslovně uveden nebo není (Prince et al. 1982, 16). Vzhledem k tomu, že závazek k pravdivosti je poskytován někomu jinému než mluvčímu, vlastní míra závazku mluvčího je pouze nepřímo odvoditelná (ibid 12). Neznačená to však, že každá informace s nepřímým *hedgem* je nespolehlivá, ale jen to, že mluvčí ji nezaručuje.

3.1.2 Přímá evidenciálnost

Jestliže mluvčí je i autorem tvrzení, tj. $P^s = P^n$, pak *hedgování* vychází z dalších složek události/situace, o níž je komunikováno. Nabízejí se přitom dvě možnosti:

1. *hedgování* je provedeno odkazem na to, že mluvčí je také pozorovatel. Např. *podle mého názoru..., myslím, že... mám tušení, že...*
2. *hedgování* vychází z události pozorování jako procesu, tj. $E^{ns} = E^n$. Např. *je zřejmé, že..., není úplně jasné, že..., prý, zřejmě, patrně, vypadá to, že...*

V prvním případě $P^s = P^n$ je evidencialita přímá, tj. založena na názoru mluvčího a je přitom buď vizuální (*očividně, viditelně, zjevně, vypadá to, že...*), založena na jiném smyslu (*slyšitelně, hmatatelně, citelně se*), nebo na vnitřním chápání mluvčím (*cítím, jsem si jist, podle mého názoru, domnívám se*) (Hirschová 2017a). Tento typ evidenciality naznačuje, že zdroj informací byl získán přímo z první ruky a případně vyznačuje i percepční kanál, kterým

se tak stalo. Tyto *hedge* mohou ovlivnit účinek výpovědi tím, že signalizují, že sám mluvčí je i autorem tvrzení. V tomto případě, E^{ns} se rovná E^s.

Vizuálně získané informace jsou obvykle považovány za vysoce hodnotné a spolehlivé po celém světě víc než informace získané jiným způsobem (Aikhenvald 2009, 338). Tím pádem přímá evidenciálnost naznačuje, že mluvčí si je tvrzením docela jistý, protože on sám je pozorovatelem a bere takříkajíc zodpovědnost za pravdivost výpovědi. *Hedge očitivně* nebo *je zřejmé, že* v příkladu b), který odpovídá na otázku a), obsahuje „podtón přesvědčení a odpovědnost mluvčího“³⁷ (P^s) za tvrzení (ibid 373). *Hedge* v této kategorii je epistémickým rozšířením jistoty a závaznosti pravdivosti tvrzení (ibid).

Byl to zlatý retrívr?

a) *Očitivně / Je zřejmé, že to byl labradorský retrívr.*

b) *Myslím, že ne.*

I v případě, kdy si mluvčí není na sto procent jistý, skutečnost, že událost, o které vypráví, sám zažil, dodá jeho tvrzení větší důvěryhodnost a vytváří vyšší závazek, jako je uveden v příkladu a). Nicméně, přímá evidenciálnost nemůže být zodpovědná za podmínky pravdivosti výpovědi, protože pozorovatelem události nezaručuje, že o komunikované situaci ví všechno. Proto i tento *hedge* může být použit k signalizaci nejistoty a zaváhání. *Hedgované* tvrzení v příkladu b) vyjadřuje větší pochybnosti než neomezené tvrzení nebo jiný typ přímé evidenciálnosti jako v příkladu a) protože z pohledu posluchače neočekávané označení může být vnímáno jako nejisté a podezřelé.

3.1.2.1 Inferenční evidenciál

Dalším případem evidenciálu/evidenciálnosti je *inferenční evidenciálnost*, která souvisí s inferencí, která je součástí komunikace (inferenční vs. kódová komunikace výše). Inferenčním evidenciálem jsou všechny druhy inferencí založené na vizuálních důkazech, neviditelných sensorických důkazech, logických úvahách nebo předpokladech (Aikhenvald 2009, 373). Zdrojem informace je závěr vyvozeným z toho, co lze vidět nebo výsledku něčeho, co se děje (ibid 393).

³⁷ „overtones of the speaker’s conviction and responsibility for a statement“

Tomuto typu evidenciálnosti odpovídá *hedgování*, které vychází z pozorování události jako procesu (Eⁿ). Zda je informace „pro mluvčího zřejmá“, nebo je „vyvozena z důkazů“, které mluvčí vypožoroval (ibid 63) a posluchač jako takové pochopil. Například *nesporně, nutně, logicky, očekávatelně, nevyhnutelně, předpokládatelně* (Hirschová 2017a). Inferenční evidenciál může mít epistemické podněty pochybností a nespolehlivostí kvůli jeho vazbám na inference založené na domněnce, zejména pokud tvrzení již obsahuje nějaké náznaky pochybností (Aikhenvald 2009, 373-374). Vzhledem k tomu, že mluvčí se zmiňuje o „spolehlivosti informací,“ *hedge* tohoto druhu bývá vyjadřování pomocí epistemické modality, nejčastěji jako nejistota nebo pravděpodobnost. Níže je uveden Čejkův seznam lexikálních prostředků epistemické modality, které můžeme použít jako *inferenční hedge* (Čejka 1980, 56).

a) Jistota se blíží 100%: *jistě, jistěže, jistojistě, jistotně, dojista, dozajista, najisto, zajisté, nejpravděpodobněji, neklamně, neomylně, nepochybně, nepopíratelně, nesporně, nezvratně, rozhodně, spolehlivě, stejně, stoprocentně, na sto procent, svatosvatě, určitě, zaručeně, zjevně, zřejmě, očividně, bezesporu, bezesporně, bezpochyby, bez jakékoli/nejmenší/vší pochybnosti/pochyby, nade vší/mimo veškerou/jakoukoli pochybnost/ pochybu, nejspíš(e), tak jako tak, v každém případě; bezpečně, jasně, (na) beton, sichr (nespis.)*

b) Jistota se blíží ± 50%: *možná, patrně, pravděpodobně, bezpochyby, třeba(s), beztak, beztoho(že), podle všeho, bohdá, čítám, počítám, doufám, hádám, myslím, nemýlím-li se, tuším, jak se zdá, mně se zdá, zdá se, asi, snad, spíš(e)*

c) Jistota se blíží 0%: *nikterak (+ negace), sotva, stěží, těžko*

3.1.2.2 Předpokladový evidenciál

Některé *inferenční hedge* však signalizují pravdivost tvrzení takříkajíc přímo, tj. aniž by odkazovaly k nějaké složce aktuálně pozorované události/situace (Eⁿ). Tyto závěry jsou založené na důkazech jiných než viditelných výsledcích, jako jsou zkušenosti z minulosti, na obecných znalostech nebo předpokladech založených na logickém odůvodnění (Aikhenvald 2009, 54). Jazykové prostředky odkazují na předpoklady (*asi, třeba, pravděpodobně, nejpravděpodobněji, předstíraně, ostentativně, snad, vypadá, že, mohlo by*) nebo na očekávání, (*netřeba říct, rozumí se samo sebou, není neočekávané, jak byste čekali*).

Hlavní rozdíl mezi předpokladový evidenciálem a inferenčním evidenciálem spočívá v přístupu k vizuálním důkazům získaným z E^n a toho, do jaké míry je tvrzení založeno na úvaze mluvčího: čím méně je „důkaz“ zřejmý a mluvčí se více opírá o své úvahy založené na znalostech nebo „zdravém rozumu“, tím je pravděpodobnější, že bude mluvčí používat předpokladový evidenciál (ibid 2-3). Inferenční evidenciál se týká něčeho, co je založeno na zjevných důkazech, které pozoroval P^s , zatímco předpokladový evidenciál je něco, co je založeno na domněnce, očekávání, nebo spekulaci od P^s , tj. particípanta mluvního aktu/události (ibid3). Obecně lze říci, že zdrojem obou evidenciálů je mluvčí, přičemž není specifikován přístup ke komunikované informaci.

Relační hedge poskytuje náhled, zda je informace spolehlivá a do jaké míry je pravdivá. Demonstruje přitom také postoj mluvčího k výpovědi, co si o sdělovaných informacích myslí. *Relační hedge* tak představuje „silný a všestranný způsob manipulace s diskurzem“ (ibid 354), a to díky tomu, že *relační hedgování* označuje zdroj informací a zakládá se na výběru důkazních prostředků, které přispívají k jejich epistemické kalibraci, tj. posouzení spolehlivosti vizuálně a inferenčně získaných informací, případně informací nepřímých.

4. Závěr a dodatky

4.1 Homonyma *hedgů*

Některé *hedge* jsou homonymní; používají „téhož slova pro různé pojmy“ (Lakoff a Johnson 2014, 126). Na příklad *hedge snad* lze použít pro vyjadřování nejistoty (*snad to vyjde*) nebo možnosti (*snad máte pravdu*), a dokonce i žádosti (*snad můžete umýt to okno*), názoru (*snad byste neměli pojmenovávat to dítě takhle*) nebo přibližného čísla (*bylo tam snad 100 lidí*). *Hedge pravděpodobně* lze použít pro zdvořilé zmírnování přímočarosti sdělení (*to pravděpodobně není nejlepší nápad*), vyvozovat proces založený na premise (*vidět, jak sněží, je pravděpodobně velmi zima*) nebo na obecném předpokladu (*knihovna pravděpodobně má kopii té učebnice*). Prostřednictvím kontextu a spolupráce mluvčího a posluchače se vytváří smysl výpovědi, který umožňuje úspěšnou komunikaci.

Další příklad je *hedge prý*, který je velmi rozšířená částice v českém mluveném projevu a má alespoň tři významy. První význam *prý* naznačuje, že „jde o sdělení přejaté z neurčitěho pramene, zpravidla nezaručeného nebo podceňovaného“ např. *už je prý zase zdrav* nebo *slyšela jsem, že vy prý nechcete jít* (Havránek, 2011). Druhý význam částice *prý* lze používat k naznačení sdělení přímo přejaté[ho], ale reprodukováného s pochybností, ironií nebo s přehlížením“, např. *máte prý jít domů* nebo *tvrdila mi, že prý o tom nic nevěděla* (ibid). Třetí význam *prý* „uvádí cizí přímou řeč“ např. *ptali jsme se, nebude-li jim to vadit – prý ne* (ibid).

4.2 *Hedge* jako metafora

Ve vztahu k motivaci pro použití termínu *hedge* je třeba zmínit to, že *hedge* doslovně v angličtině znamená živý plot nebo ochrana. *Hedgování* spočívá v rozmíst'ování „plotů“, omezení, podle kterých se orientujeme. Jinými slovy *hedgování* je vkládání orientačních bodů a při pohledu na to, kam jsou tyto body (omezení, vymezení, dělení) vkládány, můžeme zjistit vztah mezi entitami v rámci rozsahu „plotu“.

Umíst'ování *hedge* do výpovědi ovlivňuje pravdivost ve výpovědi. Tento typ *hedgování* zahrnuje modifikátory, které zařadí uvedenou entitu blíže k prototypu kategorie nebo na její periferii, což v důsledku vytváří vágnost propozičního obsahu výpovědi. Když je

hedge položen mezi mluvčího a jeho výpověď, vytváří bariéru, která oslabuje platnost tvrzení. Zmírněním dopadu výpovědi *hedge* signalizuje nedostatek závazku mluvčího vůči pravdivosti tvrzení jeho projevu a vytváří vágnosti ve vztahu mezi propozičním obsahem a mluvčím.

4.3 Stejně lemma, opačné významy

I když lemma či lexikální význam slova je stejný, jeho použitím jako *hedge* může být dosaženo opačných sdělovacích výsledků. V případě *patrný* vs. *patrně* (např. *je patrné, že byl nemocný* vs. *patrně byl nemocný*), *patrný* tvrzení zesiluje, zatímco *patrně* oslabuje. Stejně je to i u dvojice *zřejmý* vs. *zřejmě* anebo *zjevný* vs. *zjevně*. To je kvůli tomu, že forma adjektiva ukazuje něco, co je pro mluvčího jasné a zřejmé, zatímco forma příslovce ukazuje informace jako něco, co se zdá být pravdivé, i když si tím mluvčí není jist. V prvním případě použití přímého evidenciálu jako prostředku *hedgování* snížilo vágnost ve vztahu mezi propozičním obsahem a mluvčím. Zatímco ve druhém případě se jedná o nepřímý evidenciál a použití *hedge*, který souvisí se subjektivním dojmem, vytvořilo větší vágnost propozičního obsahu výpovědi.

4.4 Hedgování uzualizované/konvencionalizované vs. tematizované

Hedgové prostředky mohou být uzualizované/konvencionalizované, např. *je zřejmé, že..., není úplně jasné, že..., očividně..., patrně...,* atd. *Hedgovací* platnost, účinek těchto *hedgů* je dán samotným výrazem *hedge*, tj. jeho *hedgovací* platnost není odvozena z obsahu *hedgovaného* tvrzení. Tyto *hedge* se používají k obecnému nebo povšechnému prohlášení odvozeného z konkrétních případů.

Další možnosti jsou prostředky neuzualizované/nekonvencionalizované, ve kterých pozorování (E^n) souvisí s danou konkrétní komunikovanou událostí a kdy mluvčí, resp. příslušný *hedge*, tematizuje nějakou složku, aspekt daného pozorování, tj. E^n (např. *při pečlivém vyšetření se zdá, že je úspěch dosažitelný*). V jiném příkladu, *jestli je výpočet správný, všechno bude v pořádku*, použití hypotetického *jestli* je tematizováno, takže má účinek pravděpodobnosti.

4.5 Závěr

V této práci jsem prezentovala *hedge* v kontextu teorie relevance a evidenciálnosti. Činila jsem tak s cílem přispět k uchopení konceptu *hedge* a *hedgováním*, které je relevantní pro studenty češtiny a bohemisty. I když studium *hedgů* a povědomí o nich nejsou, myslím, v českém jazyce a bohemistické komunitě tolik rozšířená jako v případě angličtiny, je jejich používání a ovlivňování výpovědi v českém mluveném i psaném projevu velmi frekventované.

Hedge jsou všestranné a nezbytné prostředky pro utváření výpovědi, resp. jazykového projevu a jeho interpretace. Často úzce „spolupracují“ s mnoha různými z hlediska jazykovědy relevantními koncepty, jako jsou kategorie, gramatické kategorie, vágnost, epistemická modalita, pragmatické kompetence, komunikační strategie apod. Mohlo by se zdát, že *hedge* jen oslabují argument nebo že jsou to prostředky k deceptci posluchače. Obecně tomu ale tak není. Snížením síly závazku nebo pravdivosti výpovědi může *hedge* přispět k naplnění zamýšleného strategického komunikačního cíle. V tomto smyslu jsou znalost *hedgů* a znalost způsobu jejich užívání integrální součástí jazykové kompetence mluvčích.

Seznam použitých zkratk

ang.	anglicky
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
cit.	citováno
eds.	editoři
et al.	a kolektiv
hovor.	hovorový
ibid.	tamtéž
např.	například
nespis.	nespisovný
nom.	nominativ
os.	osoba
pl.	plural
příd. jm.	přídavné jméno
resp.	respektive
sg.	singular
tj.	to je
tzv.	takzvaný
vs.	versus

Seznam použité literatury

- AIKHENVALD, Alexandra Y. *Evidentiality*. New York: Oxford University Press, 2009.
- AUSTIN, John Langshaw. *How to Do Things with Words: the William James lectures delivered at Harvard University in 1955*. New York: Oxford University Press, 1962.
- AUSTIN, John Langshaw. *Jak udělat něco slovy*. Praha: Filosofia, 2000.
- BROWN, Penelope a Stephen C. LEVINSON. *Politeness. Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- CARSTON, Robyn. *Thoughts and Utterances: The Pragmatics of Explicit Communication*. Wiley-Blackwell, 2002.
- CLEMEN, Gudrun. The concept of hedging: Origins, approaches and definitions. *Hedging and Discourse: Approaches to the Analysis of a Pragmatic Phenomenon in Academic Texts*, R. Markkanen and H. Schroder (eds). Berlin: Walter de Gruyter, 1997. 235-248.
- CRYSTAL, David. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*. 5. vyd. Hoboken: Wiley-Blackwell, 2003.
- ČEJKA, Mirek. K lexikálním prostředkům vyjadřování vágnosti predikátů v češtině a slovenštině. *Jazykovědný časopis*. Bratislava: VEDA, 1984, **35**(1), 27-38.
- ČEJKA, Mirek. Postavení jistotní modality ve struktuře výpovědi. *Otázky slovanské syntaxe*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1980, **4**(2), 53-62.
- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. 2. vyd. Praha: Pražská imaginace, 1994.
- DANEŠ, František. The Relation of Centre and Periphery as a Language Universal. *Travaux linguistiques de Prague 2. Les problèmes du centre et de la périphérie du système de la langue*. Praha: Edition de l'Académie Tchécoslovaque des Sciences, 1966.
- DANEŠ, František. Jakou řečí mluví věda. Modalizace vědeckého diskurzu. *Slovo a slovesnost*, 2000, **61**(2), 81–92.
- DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum, 2009.
- FETZER, Anita. Hedges in Context: Form and Function of *Sort of* and *Kind of*. In: KALTENBÖCK, Gunther, et al. (eds.) 49-71

- FRASER, Bruce. Hedged performatives. Bloomington: Indiana Univ. Linguist. Club, 1974, 1-22.
- FRASER, Bruce. Pragmatic competence: The case of hedging. In: KALTENBÖCK, Gunther, et al. (eds.) 15-34.
- GREPL, Miroslav, Petr KARLÍK, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ, (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- GREPL, Miroslav a Radek ŠIMÍK. Epistémická modalita. In: Karlík et al. (eds.), 2017.
- GRICE, Herbert Paul. Logic and conversation. *Syntax and semantics. Vol. 3. Speech acts*. P. Cole and J. L. Morgan (eds.). New York: Academic Press, 1975, 41-58.
- HAVRÁNEK, Bohuslav, Jaromír BĚLIČ, Miloš HELCL a Alois JEDLIČKA (eds.). *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Ústav pro jazyk český, 2011. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz>
- HIRSCHOVÁ, Milada, 2017a, Evidenciálnost. In: Karlík et al. (eds.), 2017.
- HIRSCHOVÁ, Milada, 2017b, Hedge. In: Karlík et al. (eds.), 2017.
- HIRSCHOVÁ, Milada. *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013.
- HOFFMANOVÁ, Jana and Ivana, KOLÁŘOVÁ. Slovo prý/prej: možnosti jeho funkční a sémantické diference. *Gramatika a korpus/ Grammar & Corpora*, Praha: ÚJČ AV. 2007, 93-102.
- HYLAND, Ken. *Hedging in Scientific Articles*. Amsterdam: Benjamins, 1998.
- IFANTIDOU, Elly. *Evidentials and Relevance*. Amsterdam: Benjamins, 2001.
- JAKOBSON, Roman. *Shifters, Verbal Categories, and the Russian Verb*. Cambridge: Department of Slavic Languages and Literatures, Harvard University, 1957.
- KALTENBÖCK, Gunther, et al. (eds.). *New Approaches to Hedging*. Bingley: Emerald, 2010.
- KARLÍK, Petr. Pojistkové věty. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova Univerzita, 1995, A 43, 49–59.
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Jana PLESKALOVÁ (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Brno: Masarykova Univerzita, 2017. Dostupné z: <http://www.czechency.org>

- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Jana PLESKALOVÁ (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002
- LAKOFF, George. Hedges: A Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts. *Journal of Philosophical Logic*, 1973, 2(4), 458–508
- LAKOFF, George. *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press, 1987.
- LAKOFF, George. *Ženy, oheň a nebezpečné věci: co kategorie vypovídají o naší mysli*. Praha: Triáda, 2006.
- LAKOFF, George a Mark JOHNSON. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980.
- LAKOFF, George a Mark JOHNSON. *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host, 2014.
- LAKOFF, Robin. The logic of politeness; or, minding your P's and Q's. *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistics Society*. Chicago: Department of Linguistics, University of Chicago. 1973, 292-305.
- LEECH, Geoffrey. *Principles of Pragmatics*. London: Longman, 1983.
- NESTUPNÝ, Jiří V. On the Analysis of Linguistic Vagueness. *Travaux linguistiques de Prague 2. Les problèmes du centre et de la périphérie du système de la langue*. Praha: Edition de l'Académie Tchécoslovaque des Sciences, 1966.
- PEIRCE, Charles Sanders. What is a Sign? *The Essential Peirce, Volume 2*. Bloomington: Indiana University Press, 1998.
- PRINCE, Ellen F., Joel FRADER a Charles BOSK. On hedging in physician-physician discourse. *Linguistics and the professions*. Norwood: Ablex, 1982, 83-97.
- ROSCH, Eleanor. Natural categories. *Cognitive Psychology*. 1973, 4(3), 328–350.
- ROSCH, Eleanor. Principles of Categorization. *Cognition and Categorization*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum, 1978, 27-48.
- SPERBER, Dan a Deirdre WILSON. *Relevance: Communication and Cognition*. 2. vyd. Oxford: Blackwell, 1995.
- ŠTÍCHA, František. Vágnost jazyka. *Naše řeč*, 2007, 90(2), 99–101.

- TAYLOR, John R. *Linguistic Categorization*. 3. vyd. New York: Oxford University Press, 2003.
- UNGERER, Friedrich a Hans-Jörg SCHMID. *An Introduction to Cognitive Linguistics*. 2. vyd. London: Routledge, 2006.
- ZADEH, Lotfi. Fuzzy sets. *Information and Control*. 1965, **8**(3), 338-533.
- WILSON, Deirdre. Relevance and Lexical Pragmatics. *UCL Working Papers in Linguistics*. 2004, 343-360.
- WILSON, Deirdre a Dan SPERBER. *Meaning and Relevance*. New York: Cambridge University Press, 2012.
- WILSON, Deirdre a Dan SPERBER. Relevance Theory. *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 2004, 607-632.
- WILSON, Deirdre a Robyn CARSTON. A Unitary Approach to Lexical Pragmatics: Relevance, Inference and Ad Hoc Concepts. *Pragmatics*. New York: Palgrave Macmillan, 2007, 230-259.